

OPONENTURA

Disertační práce

ZA BOHA, KRÁLE A KRÁSNÁ UMĚNÍ. BUQUOYOVÉ A VIZUÁLNÍ UMĚNÍ V „DLOUHÉM“ 19. STOLETÍ

Mgr. Hana Rudová

Univerzita Pardubice

Filozofická fakulta

Ústav historických věd

Oponent

doc. PhDr. Marie Mžuková, CSc.

Práce v značném rozsahu 292 stran textu s obsažným poznámkovým aparátem (968) a s obrazovou přílohou (68 vyobrazení), je členěna do pěti částí. Těžiště zájmu, soustředěného na rod Longueval-Buquoyů, je vloženo do třetího a čtvrtého oddílu, zahrnujícího medailony výraznějších osobností, ale i jejich vazby k vizuálnímu umění. Tomu však předchází erudovaný rozklad vztahující se na česko-rakouskou šlechtu, s níž níž Longueval-Buquoyové - pocházející z oblastí Francie a Nizozemí – se od 17. století na území Čech sžili. Tak jako další starobylé rody se v 19. století potýkali s náparem podnikatelských aktivit ekonomicky sílící buržoazie, zvolna dosahující významného politicko-mocenské postavení. Disertantka věnuje pozornost otázkám týkajícím se ztracení výlučných pozic ve společnosti včetně toho, jak reagoval na dané skutečnosti tento rod, jak se uplatnil a čím bylo jeho působení přínosné pro země Koruny české.

A. Cíle práce

Cílem práce „Za Boha, krále a krásná umění. Buquoyové a vizuální umění v „dlouhém“ 19. století“ bylo na důkladného základě studia archivních nejen přiblížit dějiny rodu k kontextu českých dějin. Disertantka v průběhu práce zaměřené na dobu "dlouhého" 19. století sleduje vazby Longueval-Buquoyů k jim blízkému "vizuálnímu" umění. Tomu předchází obsažný rozklad ve vztahu ke šlechtě z hlediska evropské historiografie, historické sociologie a sociologizující historie. Důraz byl kladen na českou šlechtu se zřetelem nejen na českou, nýbrž i zahraniční historiografii ve vztahu zejména k 19. století. Vzhledem k mimořádnému výtvarnému nadání a umělecké produkci některých členů rodu v druhé části práce se disertantka zaměřila právě na tuto specifickou a kulturně-historicky přínosnou okolnost.

B. Zvolené metody zpracování a postup řešení

Téma, soustředěné na jeden z předních rodů zemí Koruny české v kontextu "dlouhého" 19. století, Longueval-Boquoye, zahrnuje značně náročnou, zdá se velmi kvalitně zvládnutou heuristickou práci, zjevně přínosnou, pokud jde o archivní průzkumy. Přitom uvedená pramenná základna je obsažná a barvitá. V úvodních pasážích disertační práce však autorčina snaha o čtivou formu zbytečně vstupuje až na práh populární, beletristickou mez, jež by směřovala k veřejnému, laickému publiku (např. na s. 2 je psáno o hrobkách: „*jako by opravdu dokázaly obelstít čas...*“; dále je uvedeno: *Společně s našimi hrdiny se budeme pohybovat v jižním cípu Českého království...*; jinde: *Část našeho příběhu se odehraje v Praze...*). Následné zpracování naopak přesvědčilo o autorčině zacílení na řešenou tematiku s hlubokou znalostí souvztažných prací, zabývajících se postavením šlechty v kontextu evropských a zejména českých dějin. Disertantka se velmi zodpovědně a detailně zabývá vyjasněním řady termínů, uplatňovaných ve výkladu (např. *šlechta, aristokracie*). Však zdá se být nadměru důsledná genderová její korektnost při rozvádění pohlaví v pojmech *aristokraté a aristokratky* (s. 3), *šlechtici s šlechtičny*, když by bylo příhodnější psát jednodušeji - *aristokracie a šlechta*.

V zásadě však v předložené práci je náležitě zvládnut popis a rozbor sledovaného tématu a s obdivuhodnou erudicí je zvládlo jeho zařazení a hodnocení v kontextu zejména střeoevropských dějin. Zvolené metodologické postupy se proto jeví jako správný a přiměřený.

C. Zhodnocení výsledků dosažených disertantkou

Při výsledném posouzení práce lze vyjádřit ocenění týkající se rozsahu a způsobu autorčiny práce. V ní nejenže dostála zvolenému obsahovému zaměření, nýbrž důsledným heuristickým studiem archivních fondů přispěla k hlubšímu osvětlení dějin rodu a přispění jednotlivých členů rodu především v oblastech kulturně-historického dosahu, což bylo v případě sklářské produkce Longueval-Buquoyů obzvláště významné.

Práce má dvě těžiště, spočívající ve studiu dějin rodu a jeho výrazných osobností, přičemž druhým, dominantním těžištěm, je zaměření autorčina pozornosti na především na výtvarně talentované osobnosti.

Obecněji zaměřená část práce je věnována tematizování šlechty jako modelu elitní, uzavřené společenské vrstvy, jejíž postavení se v průběhu 19. století zásadně propadalo. Disertantka se věnuje problému i z pohledu evropské historiografie a v kontextu nových dějinných okolností a jak již bylo předesláno, osvědčuje značnou vyvrálost a zřetelný přehled v komentované souvztažné literatuře.

Pokud jde o drobné připomínky k předložené práci, pak je možné doplnit některé autorčiny kroky, a to hned v úvodu. V exkurzu 2.1 (s. 6), označeném *Pravopisná a terminologická odbočka*, se disertantka snaží vypořádat s nadmíru komplikovanou situací, týkající se psaní křestních a rodových jmen šlechty. Téma je palčivé a bylo záhodno se s ním vypořádat. Zároveň je škoda, že byla pomínuta studie etablovaného historika, specializujícího se na šlechtu z podunajské monarchie, dr. Petra Maška, jenž se s tímto problémem příkladně vypořádává.¹ (V práci jsou uvedeny pouze jeho encyklopedická publikace o šlechtických rodech z let 2008 - 2010.) Disertantka však poněkud neobratně uplatnila příklad v kolísání vybraných adjektiv typu *lichtenštejnský*, *respektive lichtenstenský anebo liechtensteinský* (s. 7). Příklad není zcela vhodný nebo není rozveden kompletně, neboť nerozlišuje dva často zaměňované rody, Liechtensteiny (u nás s různě nevhodnou transkripcí) a Lichtensteiny-Castelcorno - mnohdy i ve vědeckých publikacích nesprávně psaných Liechtensteinové!).

Tím spíše byla by na místě větší korektnost při psaní šlechtických jmen, např. Salm-Reifferscheidt místo *Salm*, Thun-Hohenstein místo *Thun* (s. 95). Značně rozkolísané je také uvedení jména malíře Rudolfa von Alta, např. psaného také jako *Rudolf (von) Alt* nebo *Rudolf Alt* (s. 179 aj.), což obojí, přes pozdější nobilitaci, není v daných souvislostech na místě.

V speciální, druhé části práce je skrze pramenné doložení poukazováno na aktivitu jednotlivých členů rodu v oblasti politické, vědecké a zejména výtvarné. To se vztahuje k hlavně mimořádně přínosné činnosti Jiřího Františka hraběte Longueval-Buquoye nejen ve veřejném životě podunajské monarchie, ale hlavně v oblasti sklářské produkce, nových technologií, výroby, výzdoby, expedice. Poukazováno je na tvorbu uznávaného Ludvíka Arnošta hraběte Longueval-Buquoye. Kromě barvitého vykreslení jeho životní pouti jde o rozproštění problému kolem adekvátního zařazení tohoto Buquoye v pravém slova smyslu jako umělce.

---

¹ Čeština a česká šlechta, *Cour d'honneur/ hrady, zámky, paláce* 1, 1998, č. 1, s.11 (v anglické verzi *The Czech langure and the Czech aristocracy*).

Z dané práce vyplývá, že diplomantka se záslužně pohroužila do studia archiválií, přičemž dlužno dodat, že stávající zámecké fondy (nejen Rožmberka a Nových Hradů v jižních Čechách, ale např. Červeného Hrádku a Veltrus) skýtají další zdroje informací k tématu. Jedním z případů je poukaz na díla šlechtické amatérky Isabely hraběnky Chotkové. *jež jsou dnes považována za ztracená* (poz. 867): nachází se právě v mobiliárním fondu zámku Veltrusy.

Je však evidentní, že hodnocení vztahu Longueval-Buquoyů k umění pochází od historičky, nikoli však historičky umění, což naráží na jistá úskalí. Tím jsou určité diskrepance, jimž by bylo možné většinou zamezit např. v osvětlení určitých pojmů v poznámkovém aparátu. Dochází totiž k drobným nepřesnostem a vágním formulacím v oblasti "periodizačního schématu kulturních dějin". To je na jedné straně z hlediska pojmů dostatečně propracované pokud jde o dnes již ozřejmené, frekventované pojmy typu *biedermeier*, jemuž autorka věnuje zvýšenou pozornost (s. 14, pozn. 23). Na druhé straně chybí vyjasnění jiných, disertantkou častěji užitých termínů, jejichž aplikace je poněkud nepřesná. Na s. 13 je uveden pojem (*novoklasicismus*), jehož užití je naopak komplikované pojmovou "neutříděností" relativně mladého oboru, jakým jsou dějiny umění. *Klasicismus* je de facto spjat s uměním formovaným francouzskými klasicisty – Poussinem ad. – působícími v 2. třetině 17. století na Francouzské akademii v Římě. Zato *novoklasicismus* je pojem, související s působením skupiny převážně německých umělců v okruhu estetika a archeologa Johanna Joachima Winckelmanna v Římě, brojících proti baroknímu umění, jež "plýtvá přemírou ozdob". Pravdou je, že ani historikové umění dokonce v názvech publikací, vztahujících se k novoklasicismu ještě v dnešní používají neadekvátní pojem "klasicismus" právě pro umění ze sklonku 18. století. Vedle toho autorka vágně uplatňuje pojmy *raný romantismus* (s. 75), aniž by se třeba dotkla pojmu *preromantismus*, což by v daném kontextu bylo vhodné. Dále je např. uváděno (pozn. 2), že Pierra Bonnard ovlivnila *secese*, což je pojem, jenž není v kontextu s francouzským uměním z přelomu 19. a 20. století zcela adekvátní (je uplatňován zejména v rámci německé a středoevropské tvorby).

Z toho vyplývá následující: pokud historik pracuje v oblasti zdánlivě velice blízké, jakým se zdají být dějiny umění, pak by bylo na místě postupovat podobně jako to činí překladatel např. češtiny do cizího jazyka. Ten dává překlad přečíst, zkorigovat rodilému mluvčímu, aby zamezil určitým neadekvátním jazykovým nuancím. Právě tento moment jemného významového posunu lze sledovat v předložené práci ve vztahu k formulacím dotýkajícím se i dalších termínů blízkých "vizuálnímu" umění. Jde také o formulace typu "...myšlenky pozdního osvícenství, *sentimentalismu* a *romantismu*" (s. 87), jež mají v daném kontextu ne zcela přesné uplatnění. Přitom pojem *sentimentalismus* je v práci uváděn častěji a rovněž vágně (např. s. 59, 75, 87, 95). Bylo by vhodné se zastavit také u termínu *sentimentální park* (s. 75, 77, 88, 137) v souvislosti s fenoménem, jakým je park onoho specifického pojetí. Nebo by se neměly objevit formulace typu...*úroveň zakládali sentimentální, chceme-li pitoreskní parky* (s. 77), jež spíše rozostří než osvětlí jejich charakter. Bylo by totiž záhodno osvětlit termín odvozený z anglického pojetí komponované zahrady v duchu melancholického, dojmového, vzpomínkového charakteru (*sentimental garden*) pro zdůvodnění tohoto pojmu. Stačilo připomenout statě historika umění Jiřího Kroupy. Soudě podle uvedení jeho úspěšné publikace *Alchymie štěstí* (1987) disertantka jeho práci zná, tím spíše by se měla odvolávat na jeho dedukce vedoucí k uplatnění v dějinách umění onoho žiněného a relativně nového termínu, specificky rozváděného i v publikacích a studiích dalších autorů.²

V souvislosti s výtvarnou tvorbou členů a hlavně členek rodu Longueval-Buquoyů, autorka disertační práce se upíná k pojmu *diletant*. Proto jsou v práci rozebírána kritéria diletantismu (např. s. 93), aniž by byla rozvedena také aplikace často užívaného pojmu *amatér* na výtvarně

² Teoretické práce Ondřeje Zatloukala z oblasti historických zahrad, práce Kalného (1994), Marka (2000) ad.

praktikující šlechtu. Autorka hledá doklady pro doložení životního stylu jednotlivých členů rodu, což se týká i jejich výtvarné produkce. Pokud lze poukázat na rodový rodinný archiv ostatně již zpracovaných grafik, kreseb a akvarelů (J. Hanech – E. Fialová – K. Dudáček 1984), je záhodno využít také šlechtických fondů, v daném případě převážně z někdejších výše zmíněných ze státních hradů a zámků.

Za jistý nedostatek v předložené disertační práci lze ovšem označit okolnost, že téma "romantická křížácká galerie" nebylo porovnáno s další romantickou galerií původem francouzské šlechty, jakou byli Rohanové. Nabízela se řada obdobných srovnání vztahující se k objednávkám imaginárních portrétů nejen významných předků a historických osobností, zadaných českým autorům. V tomto duchu i další doprovodné, zejména heraldické prvky ve vazbě na francouzské dějiny, u Longueval-Buquoyů i dějiny nizozemské, měly reflektovat slavnou éru rodu a zároveň deklarovat jeho opodstatněné, výjimečné postavení. V obou případech šlo nejen o vazbu na romantický historismus a nostalgickou vazbu ke středověké minulosti. Podnětem k jejich vzniku byl jistý obranný mechanismus elitní společenské vrstvy, ztrácející své pozice. V obou případech - u Longueval-Buquoyů tak jako u Rohanů šlo o snahu prodlužovat a propojit dávné tradice s přítomností čili připomínat heroickou dobu předků s přibuzenskými a osobními vazbami na romantismem opředené významné osobnosti (např. Richar Lví Srdce, jeden z vůdců první křížové výpravy, Gottfried z Bouillonu). Důvodů je více i z hlediska přátelských vztahů, prohlubovaných mezi oběma rody na sklonku 19. a v 20. století, což dokládají rodové fotografie.

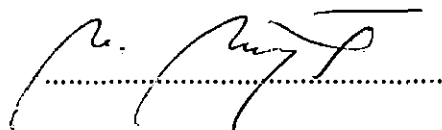
Význam pro praxi nebo pro rozvoj vědního oboru

Přes uvedené okrajové doplňky závěry disertační práce pokládám za jasně formulované, dokládající přesvědčivou schopnost autorčina vědeckého myšlení. Obsahová a formální podoba práce si zaslouží ocenění a respekt výběrem, přiblížením a rozbořem zvoleného tématu, zpracovaného na důsledném heuristickém základu. Práce na obdivuhodně vysoké profesionální úrovni přesvědčuje o autorčině mimořádné fundovanosti, zodpovědnosti a pečlivosti. Za předpokladu, že dojde k navrhovanému dílčímu doplnění práce, oním zpracováním aspiruje na vydání samostatné publikace.

Rozsah i výsledky disertační přesvědčují, že disertantka pojala zvolenou problematiku komplexně, splnila stanovené cíle, a proto

předloženou disertační práci doporučuji k obhajobě

V Praze dne 23. 11. 2016

doc. PhDr. Marie Mžyková, CSc.